

KADINA YÖNELİK ŞİDDET İLE MÜCADELE VE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ

Prof. Dr. Aşkın ASAN

Özet

Kadına yönelik şiddet, her şeyden önce bir insan hakları ihlalidir. Tüm Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak nitelendirilmektedir. Bunların yanı sıra, kadına yönelik şiddet bir kalkınma sorunu olarak da algılanmakta, 2015 tarihinde BM’de kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, “kadın ve çocuklara karşı her türlü şiddetin sonlandırılması”nı içermektedir. Bu yazıda, önleme, koruma, cezalandırma ve politika geliştirme boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşım sergileyen kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki tek uluslararası sözleşme niteliğine haiz olan İstanbul Sözleşmesi’nin öngördüğü politika çerçevesi ile kurumsal yapısı tanıtılmaktadır. Yazıda, devamla, kamuoyunda yoğun tartışmalara konu olan Sözleşmenin çeşitli yönleri, tartışma iddialarına yanıtlar şeklinde ele alınmaktadır. Yazı, İstanbul Sözleşmesi’nin, gelinen noktada temel bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunu haline gelen, kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik bütüncül bir çerçeve sunduğu, kurumsal olarak oluşturulan izleme sisteminin, ilgili politikaların uygulanmasına yönelik kanıta dayalı bir politika geliştirme fırsatı da sunmakta olduğu, ayrıca ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine de katkıda bulunduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadına yönelik şiddet, insan hakları, İstanbul Sözleşmesi, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet, GREVIO.

Abstract

Violence against women is first of all a human rights violation. Violence against women in Turkey as the case in the World is considered as a serious public health problem to be fighting against. In addition, violence against women is also a development problem and the target “End all forms of discrimination against all women and girls everywhere” is quite explicitly included in UN’s 2015 Sustainable Development Goals. This article promotes the

policy framework and its related institutional setting by Istanbul Convention which is the only international convention that takes the combatting against violence against women within context of a holistic articulation of prevention, protection, presecution and policy development. Article furthers several features of the Convention facing intensive public debates with diverse perceptions in terms of questions and answers. This Study concludes that the Convention provides a holistic framework in combatting against violence against women that bocomes a human righth violation and a serious public health problem, and that its institutionalized monitoring system also presents an evidence-based policy implementation, and contributes to the monitoring of the related targets of sustainable development goals of UN.

Key Words: Violence against women, human rights, Istanbul Convention, Domestic Violence, Gender, GREVIO

Giriş

İstanbul Sözleşmesi'nde de belirtildiği üzere, kadına yönelik şiddet, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılmakta olup, her şeyden önce bir insan hakları ihlalidir. Ayrıca, tüm dünyada¹ olduğu gibi ülkemizde de kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak nitelendirilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir çalışmada², Dünya çapında her üç kadından birinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kurbanı olduğunu ortaya koymasından, konunun, günümüzde neredeyse epidemik boyutlarda küresel bir sağlık problemi haline geldiğini açıkça görebilmekteyiz.

Bunun yanısıra, kadına yönelik şiddet aynı zamanda bir kalkınma sorunu olarak da algılanmakta, 2015 tarihinde BM'de kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, “kadın ve çocuklara karşı her türlü şiddetin sonlandırılması” da içermektedir. Yani, tüm ülkeler,

¹ WHO, “Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence”. World Health Organization, Geneva, 2013.

http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf

² Deborah A. Fry, Stuart P. ,“Elliott, Understanding the linkages between violence against women and violence against children”, The Lancet Global Health Vol. 5(5):472-473, 2017.

[https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2214-109X\(17\)30153-5/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2214-109X(17)30153-5/fulltext)

kadına ve çocuklara karşı şiddetin her türlüünü, sadece azaltmak değil, 2030 yılı itibarıyla, tamamen ortadan kaldırmayı taahhüt etmişlerdir³.

Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesinde⁴ kadına yönelik şiddet, “ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi⁵, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet” olarak tarif etmektedir.

Türkiye’de özellikle 1980’lerden sonra kadına karşı şiddetle mücadele için yürütülen kampanyalarla, kadına yönelik şiddet kamuoyu gündeminde yer almıştır. Aile içinde şiddete maruz kalan kadınların korunması amacıyla 1998 yılında yürürlüğe giren ve 2007 yılında yeniden düzenlenen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun⁶, önemli bir dönüm noktasıdır. Söz konusu Kanun ile aile içinde şiddete maruz kalan bireylerin korunmasına yönelik olarak Aile Mahkemesi hakimleri tarafından alınabilecek tedbirler düzenlenmiştir. Ancak uygulamada yaşanan bazı sorunlar ve döneminde artan şiddet olaylarının toplumu ve hükümeti harekete geçirmesi sonucu, ilgili kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarının kapsamlı çalışmaları sayesinde, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Dünya kadınlar Günü olarak kutlanan, 8 Mart 2012 tarihinde TBMM Genel Kurulu’nda oy birliği ile kabul edilmiş ve 20 Mart 2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir⁷.

6284 Sayılı Kanunun çalışmaları sırasında, yaklaşık bir yıl öncesinde kabul edilen ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinde altın standartlar olarak nitelendirilen⁸ İstanbul Sözleşmesi ilkeleri de dikkate alınmıştır.

1. Sözleşmenin İmzalanma Süreci

³ UN General Assembly, *Transforming our world: the 2030 agenda for sustainable development. Seventieth Session*. 2015. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication>

⁴ BM Genel Kurulunun 22 Aralık 2003 tarihli toplantısında aldığı 58/147 sayılı “Kadınlara Karşı Aile İçi Şiddetin Ortadan Kaldırılması” Konulu Kararı

⁵ CEDAW Komitesinin 35 Nolu Tavsiye Kararı (2017) ile Güncellenmiş 19 Nolu Tavsiye Kararında (1992) Mevzuat Bilgi Sistemi, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 1998. E-Mevzuat erişim: 01.09.2019 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.4320.pdf>

⁷ Mevzuat Bilgi Sistemi, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 1998. E-Mevzuat erişim: 01.09.2019 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>

⁸ UN Women, “The Istanbul Convention: strengthening the response to ending violence against women”, 2013. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2013/3/the-istanbul-convention-strengthening-the-response-to-ending-violence-against-women>

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde Strazburg'ta onaylanan “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”, **11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da** imzaya açılmış ve ilk aşamada Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 18 ülke tarafından imzalanmıştır.

Sözleşme, Türkiye'nin Avrupa Konseyi dönem başkanlığında **İstanbul'da imzaya açılmış olması nedeniyle “İstanbul Sözleşmesi”** olarak da anılmaktadır. Dönemin TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Sözleşmenin Genel Kurul'da onayı için destek vereceğini, dönemin Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, yeni yasanın hazırlanmasında sözleşmeye uyulduğunu, yine dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ise, sözleşmeyi şahsi mesele olarak sahiplendiğini ve ilk imzayı ülkemizin attığını kendileriyle yapılan mülakatlarda belirtmişlerdir⁹. Dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu yapmış olduğu basın açıklamasında kadına karşı şiddet ile mücadelede önemli bir sözleşmenin imzaya açıldığını ve bu sözleşmenin Türkiye'nin dönem başkanlığında imzaya açılmasının da ayrıca çok değerli olduğunu vurgulamıştır¹⁰. Ülkemiz tarafından, TBMM'de, **24 Kasım 2011** tarihinde onaylanan Sözleşme, **8 Mart 2012** tarihinde Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹¹

47 Avrupa Konseyi üyesinden Rusya ve Azerbaycan dışındaki 45'i İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bu iki ülke dışında İngiltere'nin de dâhil olduğu 11 ülke Sözleşmeyi imzalamış ancak onaylamamıştır. Diğer 34 ülkede ise, İstanbul Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi çekincesiz olarak ilk imzalayan ülkedir¹².

2. Sözleşmenin Amacı

Sözleşme'nin amaçları; kadına yönelik her türlü şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak, ortadan kaldırmak, şiddet mağdurlarının korunması amacıyla politika ve tedbirler geliştirmek; kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla kadın erkek eşitliğini yaygınlaştırmak, bu alanda uluslararası işbirliğini geliştirmek ve kuruluşların kolluk birimleriyle etkili iş birliği yapmalarını desteklemek olarak ifade edilmiştir. Ayrıca söz

⁹ Mehveş Evin, “Kadınlara müjde: İstanbul sözleşmesi onaylanacak!”, 16.10.2011.

<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/mehves-evin/kadinlara-mujde-istanbul-sozlesmesi-onaylanacak-1451240>

¹⁰ Dış İşleri Bakanlığı, “Sayın Bakanımızın Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Thorbjorn Jagland ve Ukrayna Dış İşleri Bakanı Konstantin Grişenko ile Avrupa Konseyi Dönem Başkanlığı Devir Teslim Töreni Sonrasında Gerçekleştirdikleri Ortak Basın Toplantısının metni”, 11.05.2011. Erişim: 02.09.2019.

<http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-avrupa-konseyi-genel-sekreteri-thorbjorn-jagland-ve-ukrayna-disisleri-bakani-konstantin-grisenko-metin.tr.mfa>

¹¹ Bakırcı, Kadriye, “İstanbul Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2015/4, s.133-204.

¹² Sözleşme'yi imzalayan ülkelerin tam listesi için bkz. Council of Europe, “Chart of signatures and ratifications of Treaty 210”, Erişim:29.10.2019, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>

konusu amaçların gerçekleştirilmesi için bağımsız uluslararası özel bir izleme mekanizması öngörülerek Sözleşme'nin etkili bir şekilde uygulanması hedeflenmiştir.¹³

3. Sözleşmenin Kapsamı

İstanbul Sözleşmesi, “kadına yönelik şiddet” ve “ev içi şiddet” mağdurlarını kapsamaktadır (Madde 3(e)). “Mağdur”, 3. maddenin (a) ve (b) bentlerinde tanımı yapılan “kadına yönelik şiddet” ve “ev içi şiddete” maruz kalan herhangi bir kimse anlamına gelir (Madde 3(e)).

Kız çocukları dâhil, yalnızca kadınlar, kadınlara yönelik şiddet mağduru olabilmesine rağmen erkekler ve erkek çocukları da ev içi şiddet mağduru olabilirler. Sözleşme, ev içi şiddet mağduru olan, yaşı ne olursa olsun çocuk, genç, yetişkin, yaşlı, kadın ve erkek herkesi; ev dışında ise şiddet mağduru olan kadınları kapsamaktadır¹⁴.

4. Sözleşmenin Önemi

Kadına yönelik şiddetle mücadelede çok geniş bir perspektiften ve toplumsal cinsiyet boyutuyla bakan bu kapsamlı Belge, konu hakkındaki tek uluslararası sözleşme olma özelliğini haizdir. Sözleşme ile kadına yönelik şiddetle mücadele; önleme, koruma, cezalandırma ve politika geliştirme boyutlarıyla yer almıştır.

Sözleşme kapsamındaki şiddet türleri ev ve aile içi ile sınırlı tutulmayarak toplumsal düzeyde gerçekleşen şiddet ve hamile, yaşlı, engelli, göçmen kadınlar gibi kırılgan gruplara yönelik şiddet türleri de kapsama dâhil edilmiştir. Zorla evlilik, namus cinayetleri ve kadın sünnetine ilişkin tedbirler de Sözleşme kapsamında ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir.

Sözleşme hükümleri, devletlere “özen yükümlülüğü” çerçevesinde hareket etme zorunluluğu getirmektedir. Bu kapsamda devlet önleyemediği her tür kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet vakasından sorumlu tutulacak, tazminat ödemekle yükümlü olacaktır. Şiddet sonucu doğan maddi veya manevi zararın, saldırgan tarafından karşılanamaması hâlinde, zarara uğrayana devlet tarafından tazminat ödenecektir. Şiddet sonucu sağlığı bozulan bireylere devlet tarafından ücretsiz sağlık ve sosyal hizmet sağlanacaktır.

Sözleşme'nin imzalanmış olması, Türkiye'nin kadına yönelik şiddetle mücadeledeki kararlılığını göstermesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Sözleşme ile öngörülen birçok yükümlülüğün, o dönem hazırlıkları devam eden 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve

¹³ Duran, Ezgi ERGÜNEŞ, *İstanbul Sözleşmesi'nin İç Hukuk Bakımından İncelenmesi Ve Sözleşme'nin Uygulanmasında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Rolü*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara, 2014, s.32.

¹⁴ Bakırcı, Kadriye, “İstanbul Sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2015/4, s.139.

Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile karşılanmakta olduğunu söylemek mümkündür.¹⁵

5. Benzer Alanlardaki Diğer Sözleşme ve Uluslararası Belgeler Açısından Durum

Sözleşme, Sözleşmeye Tarafların taraf olduğu veya olacağı ve bu Sözleşme kapsamında düzenlenen konularda hükümler içeren diğer uluslararası belgelerden kaynaklı yükümlülükleri etkilemez. Bu kapsamda AIHM'e başvuruda bulunulmasına engel teşkil eden bir durum söz konusu değildir. (Madde 71)

Sözleşme'nin hükümleri, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadelede kişilere daha uygun haklar sağlayan iç hukuk hükümlerine ve yürürlükte olan veya yürürlüğe konabilecek olan bağlayıcı uluslararası belgelere hâlel getirmez. (Madde 73)

6. Sözleşmenin Uygulanmasının İzlenmesi

6.1. Uzmanlar Grubu'nun (GREVIO) Oluşturulması

Sözleşme'nin Taraflarca uygulanmasını izlemek üzere Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden *kadınlara yönelik şiddetle ve aile içi şiddetle mücadele konusunda uzmanlar grubu* (group of experts on action against violence against women and domestic violence - bundan böyle "GREVIO" olarak anılacaktır) oluşturulmuştur. GREVIO, başta 10 üyeden oluşmaktaydı ve Sözleşmeyi onaylayıp uygun bulan ülkelerin sayısı 25'e ulaştığında GREVIO'ya 5 üye daha seçilmiştir. GREVIO üyeleri, Sözleşmeye taraf olan ülkeler tarafından aday gösterilmekte ve Sözleşmeye taraf ülkelerin oluşturduğu *Taraflar Komitesi* tarafından seçilmektedir¹⁶.

Sözleşme'nin 66. Maddesine göre GREVIO üyelerinin seçiminde aşağıdaki şartlar gözetilmektedir:

¹⁵ Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Uzmanlarınca Hazırlanan *İstanbul Sözleşme Hakkında Bilgi Notu, 13.06.2012*, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Arşivi.

¹⁶ 1 Ağustos 2014'te başlayan ilk dönemde, Sözleşmenin hazırlayıcılarından olan Prof. Dr. Feride Acar, ülkemizin adayı olarak GREVIO üyesi seçilmiş ve ilk beş yıllık dönemde de GREVIO başkanlığını yürütmüştür. Uzmanlar Grubunun yenilenen 10 üyesine yönelik seçimler 1 Nisan 2019 tarihinde Strazburg'da düzenlenmiş ve ülkemiz adayı Prof. Dr. Aşkın Asan GREVIO üyeliğine seçilmiştir. Dış İşleri Bakanlığı. "No: 86, 1 Nisan 2019, Prof.Dr. Aşkın Asan'ın GREVIO Üyeliğine Seçilmesi Hk. Duyurusu". http://www.mfa.gov.tr/no_86_askin-asan-in-grevio-uyeligine-secilmesi-hk.tr.mfa

- Üyeler insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet veya mağdurlara yardımcı olma veya onları koruma konularında yetkinlikleri kabul edilmiş veya bu Sözleşmenin kapsadığı alanlarda mesleki deneyim sahibi olmalıdır.
- GREVIO’da aynı ülke vatandaşı iki üye bulunamaz.
- Üyeler, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet alanı ile ilgili kişileri ve kurumları temsil etmelidirler.
- Üyeler kendi kişisel özellikleriyle katılacaklar, görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsız davranacaklar ve görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeye müsait olacaklardır.

6.2. İzleme Usulleri ve GREVIO’nun Çalışma Yöntemi

GREVIO’nun çalışma yöntemi ile Sözleşme’nin uygulanmasının ve izlenmesinin nasıl yapılacağına ilişkin usuller, Sözleşme’nin 68’inci maddesinde düzenlenmiştir.

Taraf ülkeler, GREVIO’nun önceden belirlediği usule göre Sözleşme’nin uygulanmasına ilişkin yaptıkları yasal düzenlemeler ile diğer önlem ve politikaları içeren bir rapor hazırlayarak GREVIO’ya sunmaktadırlar. GREVIO, bu raporu taraf ülkenin temsilcisi ile birlikte değerlendirmektedir. Değerlendirme döneminin uzunluğu ile kullanılacak araçlar GREVIO tarafından belirlenmektedir. GREVIO, tüm taraf devletler için standart bir anket formu hazırlayabilmektedir. Taraf devletler, bu anket formunda GREVIO tarafından istenilen bilgileri sunmaktadır.

GREVIO, söz konusu raporun oluşturulması sürecinde, taraf devletlerin ilettiği bilgilerin yanı sıra sivil toplum örgütleri, Sözleşme’nin kapsamı dâhilinde çalışan uluslararası ve bölgesel kuruluşlardan da bilgi alabilmektedir. Her ne kadar CEDAW’da olduğu gibi sivil toplum örgütlerinin ülke raporuna paralel bir gölge rapor hazırlamaları öngörülmemişse de GREVIO’nun sivil toplum örgütlerinden ve diğer uluslararası kuruluşlardan bilgi alabileceği ve bunlardan yararlanabileceği Sözleşme’de düzenlenmiştir (Madde 68 (5) ve (6)). GREVIO, ayrıca, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinden, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesinden ve Avrupa Konseyi’nin bu konuda özelleşmiş birimlerinden bu Sözleşmenin uygulanması hakkında bilgi edinebilmektedir (Madde 68 (8)).

GREVIO, taraf ülkeler, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar veya Avrupa Konseyi’nin ilgili birimlerinden elde ettiği bilgileri yetersiz bulduğu takdirde ulusal makamların iş birliği ile taraf ülkelere ziyaret düzenleyebilmektedir.

Sürecin devamında, GREVIO, sözleşme hükümlerinin uygulanmasına ilişkin incelemelerinin yer alacağı bir rapor taslağı hazırlamakta; bu taslakta, tespit edilmiş sorunları söz konusu tarafın ne şekilde ele alması gerektiğine ilişkin önerilere yer verilmektedir. Bu rapor taslağı, hakkında değerlendirme yürütülen tarafa, yorumlarını almak üzere iletilmektedir. Tarafların yaptığı yorumları esas alarak GREVIO, raporu ve bu Sözleşme hükümlerini uygulayabilmek amacıyla taraf ülkenin aldığı tedbirlere ile Tarafa ve Taraflar Komitesine gönderilmektedir. GREVIO'nun raporu ve varılan sonuçlar, söz konusu tarafın olası yorumlarıyla birlikte, kabul edildikten sonra kamuya açıklanmaktadır (68. (10) ve (11)).

GREVIO'nun taraf ülkeye ilişkin raporunu tamamlamasının ardından Taraflar Komitesi, rapora ve GREVIO'nun vardığı sonuçlara dayanarak taraf ülkeye tavsiyeler de bulunabilmektedir. Taraflar Komitesi ayrıca uygulamaya ilişkin bilgilerin verilmesi için taraf ülkeye belli bir süre de tanıyabilmektedir. Taraflar Komitesi, GREVIO'dan farklı olarak izlemenin siyasi boyutunu oluşturur.

Sözleşmenin uygulanmasını izlemek için hazırlanan bu düzenli raporların yanı sıra derhâl müdahale gerektiren sorunların bulunduğunu gösteren güvenilir bilgiler ulaştığında GREVIO alınan tedbirlere ilişkin acil bir rapor isteyebilmektedir. Ayrıca GREVIO, bir veya daha fazla üyesini konuya ilişkin soruşturma yapmak için görevlendirebilir ve taraf devletin rızasıyla hakkında soruşturma yapılan taraf devlete ziyaret düzenlenebilir. Soruşturma neticesinde edinilen bulgular, taraf devlete ve gerek görülmesi hâlinde Taraflar Komitesi ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne iletilebilecektir.

Son olarak GREVIO, Sözleşmenin uygulanmasına ilişkin hukuki olarak bağlayıcı olmayan genel tavsiyeler kabul edebilmektedir. (Madde 69).

Söz konusu Sözleşmenin uygulamasının izlenmesi süreci ile ortaya konan Ülke Raporları ve veriler, ülkelerin, BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasındaki ilgili hedefin izlenmesi amacıyla da kullanılabilir nitelikte olup Sözleşmenin bir diğer olumlu dışşallığını da oluşturmaktadır¹⁷.

7. Sözleşmenin Getirdiği Yenilikler

Bu Bölümde, Sözleşmenin kadına yönelik şiddeti önleme amacıyla getirdiği bir dizi yenilik listelenecektir¹⁸.

¹⁷ UN. "Sustainable Development Goals – Goal 5 Achieve gender equality and empower all women and girls / Target and Indicators". 2015. <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg5>

¹⁸ Duran, 2014: 32 ve devamı.

- 7.1. İstanbul Sözleşmesi, Avrupa’da kadına yönelik şiddet konusunu insan hakları bağlamında ele alan, bağlayıcılığı ve yaptırım gücü olan ilk sözleşmedir. Kadınlara yönelik şiddet bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık türü olarak kabul edilmektedir.
- 7.2. Sözleşmede kadınların “her türlü şiddet” ten korunmasından bahsederken, bir yandan uluslararası belgelerde de genel kabul görmüş fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik şiddet türlerine atıf yapılırken; diğer taraftan özel veya kamusal alanda meydana gelmesine bakılmaksızın zorla evlilikler, kadın genital mutilasyonu, zorla düşük yaptırma ve zorla kısırlaştırma gibi şiddetin farklı görünümünü içeren fiiller Sözleşme kapsamında suç olarak açıkça tanımlanmıştır.
- 7.3. Sözleşme ile getirilen bir diğer önemli düzenleme kuşkusuz devletlerin özen yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük ile devletler kadına yönelik şiddet eylemlerini, bu eylemler ister devlet ister özel şahıslar tarafından gerçekleştirilmiş olsun, önlemek, soruşturmak ve ulusal mevzuata göre cezalandırmak için gerekli özeni göstermeye davet edilmektedir.
- 7.4. Sözleşme ile konuya ilişkin yasalarda ve hizmet sunumunda geliştirilmesi gereken standartlar belirlenmiş, taraf devletlere şiddet olgusuyla mücadelede kanıtlara dayalı politikalar geliştirilmesinin bir aracı olarak veri toplama ve Sözleşme’nin etkinliğini izlemek amacıyla konu hakkında yapılan araştırmaları destekleme yükümlülükleri getirilmiştir.
- 7.5. Sözleşme’nin bir diğer önemli yeniliği, kadına yönelik şiddetin önlenmesi (**prevention**), mağdurun korunması (**protection**), şiddet uygulayanın cezalandırılması (**prosecution**) ve konuya ilişkin bütüncül devlet politikalarının geliştirilmesi (**policy**) başlıklarından oluşan 4P ile formüle edilen bir yaklaşım ile hazırlanmış olmasıdır. Bu açıdan Sözleşme şiddetin çok yönlü ve bütüncül bir yaklaşımla üstesinden gelinebileceğine dair önemli ve bağlayıcı bir kaynaktır.

8. Sözleşme ile Tanımlanan Suçlar

Sözleşme ile aşağıda sıralanan suçlara karşı gerekli tedbirlerin alınması amacıyla sözleşme tarafı ülkeleri sorumlu tutmaktadır:

- Psikolojik, fiziksel, cinsel ve ekonomik ev (aile) içi şiddet,
- Taciz amaçlı takip
- Cinsel taciz
- Cinsel saldırı dâhil cinsel şiddet
- Zorla evlendirme
- Kadın sünneti
- Zorla kürtaj ve zorla kısırlaştırma

9. Sözleşmeye Yöneltilen Eleştiriler ve Bu Eleştirilere Verilen Yanıtlar

Yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan İstanbul Sözleşmesi, uluslararası bir sözleşme olmasından ileri gelen niteliği gözetildiğinde, ilgili hükümlerinin, ulusal mevzuat düzenlemelerinde dikkate alınması yeterli olmayıp, aynı zamanda, yoğun bir farkındalık ve bilgilendirme faaliyetlerini de gerektirmektedir. Bu bölümde, sözkonusu farkındalığın geliştirilmesine katkı amacıyla, kamuoyunda yoğun tartışmalara konu olan Sözleşmenin çeşitli yönleri, tartışma iddialarına yanıtlar şeklinde ele alınmaktadır.

İDDİA: “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kavramı Toplumdaki geleneksel cinsiyet algısını Bozmak ve Ahlaki Bozulmayı Meşrulaştırmak İçin İcat Edilmiş Bir Kavramdır.”

CEVAP: Toplumsal cinsiyet eşcinsellik ya da cinsiyetsizleştirme değildir. Biyolojik cinsiyetin inkârı veya yok sayılması anlamına da gelmez. Toplumsal cinsiyet kavramı; kadın ve erkeğe kültürlerin, toplumların yüklediği rol ve görevleri ifade etmek için kullanılır. İstanbul Sözleşmesinde ilgili ülkenin kadın ve erkekler için belirlediği roller olarak açıkça tanımlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ise kadın ve erkeğe eşit fırsat verilmesi anlamına gelir. Toplumsal cinsiyet kavramındaki “cinsiyet” kelimesi sadece kadını ve erkeği işaret eder. Bu ibare ile üçüncü bir cinsiyet kastedilmez.

Belirli bir toplumda kadına ve erkeğe yüklenen rol ve görevlerin dağılımı her zaman adil ve insan onuruna yakışır şekilde cereyan etmeyebilir. Söz konusu rollerin kadın veya erkek açısından mağduriyet oluşturduğu anda toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı devreye girer ve adaleti sağlamaya çalışır.

Örneğin başlık parası, kız çocuklarının okutulmaması gibi uygulamalar, “saçı uzun aklı kısa”, “elinin hamuruyla erkek işine karışmama” gibi söylemler kadın açısından adil olmayan ve insan onuruna yakışmayan toplumsal cinsiyet unsurlarıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kurumu bu tarz söylem ve uygulamalarla mücadele etmeyi amaçlamaktadır.

İDDİA: “İstanbul Sözleşmesi’nin Amacı Aile Kurumunu Zayıflatmaktır.”

CEVAP: İstanbul Sözleşmesi’nin amacı Sözleşmenin 1. Maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Buna göre Sözleşmenin amacı kadınları her türlü şiddetten, her türlü ayrımcılıktan korumak ve şiddet mağdurlarını desteklemektir.

İDDİA: “Sözleşme LGBT Tarzı Davranışları Meşrulaştıran İlişkin Hükümler İçermektedir.”

CEVAP: Sözleşme, üçüncü bir tür oluşturmaya ya da LGBT’yi hukuk normu olarak belirlemeye veya teşvik etmeye yönelik herhangi bir hüküm taşımamaktadır.

İDDİA: “Sözleşme’nin 12. Maddesi örf adet ve geleneklerimizi ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.”

CEVAP: Sözleşme’nin 12. Maddesi son derece açıktır. Maddeyle ortadan kaldırılmak istenen, kadını aşağılayan, onu ikinci sınıf olarak gören töreler, gelenekler, kalıp ön yargılar ile buna benzer diğer tüm uygulamalardır.

İDDİA: “Sadece kadının beyanı ile başka hiçbir delil olmaksızın erkek hapse atılmaktadır.”

CEVAP: Kadının değil mağdurun beyanı esastır. Mağdur erkek de olabilir. Diğer taraftan; beyanın esas alınması ilkesi yargılama ve hüküm aşamasında geçerli değildir. Şiddete uğrayan kadın ve çocukların mağdur edilmemesi için verilen geçici maddi yardım yapılması, barınacak yer sağlanması, danışmanlık hizmeti verilmesi gibi tedbir kararlarının verilmesinde kadının beyanı esas alınmaktadır. Tedbir aşamasından sonraki hukuki süreç işlemeye devam eder.

İDDİA: “Sözleşme’nin hedefi ahlaken yozlaşmış bir toplum oluşturmaktır.”

CEVAP: Sözleşme’nin tek hedefi vardır: Bu hedef de; toplumda kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti tamamen ortadan kaldırmaya dönük bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesini sağlamaktır.

İDDİA: “Sözleşmenin 4. Maddesi Eşcinselliği Hukuki Korumaya Almaktadır.”

CEVAP: Öncelikle maddenin başlığı ve 1. fıkrası net bir şekilde maddenin çerçevesini çizmekte amacını ve kapsamını ifade etmektedir. Buna göre maddenin temel amacı herkesin özellikle de kadınların hem kamusal hem de özel alanda şiddete maruz kalmaksızın yaşamalarını sağlamaktır.

Maddenin kapsamına ise bütün insanlar girmektedir. Zaten herhangi bir insanın şiddetten korunma şemsiyesinin dışında tutulması düşünülemez.

Yukarıda belirttiğimiz gibi 4. maddenin temel hedefi istisnasız herkesin şiddetten korunmasını sağlamaktır. Madde bu konuda herhangi bir insanın herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmasını yasaklar.

Maddenin 3. fıkrası ise cinsiyet, ırk, renk, din, dil, mültecilik, cinsel yönelim, mülk, medeni hal; gibi konuyla ilgili potansiyel ayrımcılık nedenlerini örnekleyerek saymıştır. Görüleceği üzere maddede geçen “cinsel yönelim” ibaresi sadece insanların sırf bu gerekçeyle şiddete maruz kalmalarını önlemek amacıyla kaleme alınmıştır.

Maddede geçen “**cinsel yönelim**” ibaresi **eşcinselliğe ilişkin hiçbir değer yargısı içermemektedir.**

Sonuç

Kadına yönelik şiddet, her şeyden önce bir insan hakları ihlalidir. Ayrıca, tüm Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak nitelendirilmektedir. Bunların yanısıra, kadına yönelik şiddet, aynı zamanda bir kalkınma sorunu olarak da algılanmakta, 2015 tarihinde BM’de kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, “kadın ve çocuklara karşı her türlü şiddetin sonlandırılması”nı da içermektedir.

Bu yazıda, önleme, koruma, cezalandırma ve politika geliştirme boyutlarıyla bütüncül bir yaklaşım sergileyen kadına yönelik şiddetle mücadele alanındaki tek uluslararası sözleşme niteliğine haiz olan İstanbul Sözleşmesi’nin öngördüğü politika çerçevesi ile kurumsal yapı tanıtılmıştır. Ayrıca, Sözleşmenin önemli yanları, getirdiği yenilikler de ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

İstanbul Sözleşmesi'nin belki de en önemli özelliğini, günümüzde neredeyse epidemik boyutlarda küresel bir sağlık problemi haline gelen, kadınlara yönelik şiddetin, bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık türü olarak kabul edilmesi oluşturmaktadır.

Sözleşme ile getirilen bir diğer önemli düzenleme kuşkusuz devletlerin özen yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük ile devletler kadına yönelik şiddet eylemlerini, bu eylemler ister devlet ister özel şahıslar tarafından gerçekleştirilmiş olsun, önlemek, soruşturmak ve ulusal mevzuata göre cezalandırmak için gerekli özeni göstermeye davet edilmektedir.

Bu yönleriyle, İstanbul Sözleşmesi, kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair sadece önleme, koruma ve cezalandırma hükümleri içermemekte, ayrıca politika geliştirmeye yönelik bir kurumsal çerçeve de ortaya koymaktadır.

Son olarak, İstanbul Sözleşmesi, gelinen noktada temel bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunu haline gelen, kadına karşı şiddetin önlenmesine yönelik bütüncül bir çerçeve sunmakta, kurumsal olarak oluşturulan izleme sisteminin, ilgili politikaların uygulanmasına yönelik kanıta dayalı bir politika geliştirme fırsatı da sunmakta olup, ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin yakalanmasına yönelik izleme sistemine de katkıda bulunmaktadır.